

Sociale "Analyse" Lakerlopen

Voorwoord en leeswijzer

Allereerst bedanken wij alle betrokkenen voor hun actieve en inspirerende bijdrage aan de totstandkoming van de sociale analyse van Lakerlopen. Vooral de bewoners die participeerden in de workshop van 19 juni. En de professionals van Loket W uit Tongelre, het stadsdeelkantoor Tongelre, de politie Tongelre en Effe Buurten die participeerden in de workshop van 20 juni. Op korte termijn waren zij bereid een avond c.q. dagdeel te investeren in de workshops. Ook de Buurtinfowinkel Lakerlopen gaf op iedere vraag en verzoek een antwoord. Ook bedanken wij Peter Beijer (DSOB) en Jan van de Ven (DMO) die deze interventie in het lopende proces initieerden.

In deze eindrapportage vind U het verslag van de quick scan, uitgevoerd in opdracht van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling en Beheer van de gemeente Eindhoven.

In hoofdstuk 2 staat de beschrijving van het gebruikte instrument, in hoofdstuk 3 de definitie en kernmerken van de informele sociale infrastructuur, in hoofdstuk 4 het sociale beeld van Lakerlopen op basis van twee eerdere onderzoeken, in hoofdstuk 5 een ander manier om naar buurten en wijken te kijken, in hoofdstuk 6 de sociale analyse van Lakerlopen, gevolgd door de cultuuranalyse in hoofdstuk 7. In hoofdstuk 8 staan de conclusies, en in hoofdstuk 9 de aanbevelingen. Het laatste hoofdstuk is een reflectie op mogelijke vervolgstappen in het proces van integrale wijkvernieuwing.

Eindhoven, 14 juli 2003

Johan Bodd, *Fontys Hogeschool Sociaal Werk Eindhoven*

Joop Hofman, *Joop Hofman Allianties*

“Een wijk is tegenwoordig meer en meer een verzameling uiteenlopende groepen bewoners met allemaal andere behoeften, wensen en ideeën over leefbaarheid. Instanties en overheden zoeken echter nog altijd bij voorkeur naar een uniforme benadering van de leefbaarheid, die echter steeds moeilijker is te vinden.”

“Voor de bewoner is de wijk altijd een 'thuiskomst'. De woning in de wijk is een plek van waaruit het leven verder wordt georganiseerd. Of in de wijk, of buiten de wijk. Die blik bepaalt ook zijn kijk op leefbaarheid.

Thuis is een dak boven het hoofd, maar ook een plek van rust en veiligheid. Je treft er bekenden, familie en geliefden en emoties als verdriet en geluk. Bij dat 'thuis zijn' hoort een omgeving die appelleert aan al deze mogelijke behoeften. Een woning die deugdelijk is verwarmd. In en rond het huis: een huis met een eigen kamer en met verwarming. Geen overlast van anderen (rumoerige burens, smerige portiek, dealers) Voorzieningen als winkels, school, wijkagent of buurthuis. Een parkeerplaats voor de auto. Contacten hebben met de burens, al was het maar om een pakje Cup-a-Soup te lenen of de kat onder te brengen tijdens vakantietijd.”

“Een goede leefbare buurt kenmerkt zich door de mate waarin de buurt ruimte geeft en zelfs aanmoedigt tot zelfverwezenlijking en ontplooiing van de bewoners. Dat kan binnen en buiten de grenzen van de buurt.”

Uit “Thuis in de buurt”- Johan Bodd, Joop Hofman, 1999

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. De opdracht	4
2. Het instrument: de quick scan van sociale relaties in de buurt	6
3. De informele sociale infrastructuur	9
4. Het beeld van de wijk Lakerlopen	10
5. Twee wegen??	13
6. De sociale “analyse” op basis van de quick scan	14
7. De cultuuranalyse	18
8. Conclusies	20
9. Aanbevelingen	21
10. Reflectie	22
Noten	26

Hogeschool Sociale Studies

Inleiding en verantwoording

In opdracht van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling en Beheer van de gemeente Eindhoven heeft Fontys Hogeschool Sociaal Werk Eindhoven in juni 2003 een quick scan gemaakt van de sociale relaties in de wijk Lakerlopen.

In dit eindrapport worden de resultaten van de quick scan gepresenteerd.

De tijdspanne was krap, maar het was een van tevoren afgesproken randvoorwaarde. Tussentijds zijn de resultaten gepresenteerd in de vergadering van de Klankbordgroep van 1 juli j.l. De reacties waren overwegend positief; daarom is de uitgezette lijn in dit rapport een voortzetting van de toen ingezette weg.

Om de conclusies en aanbevelingen in perspectief te zetten wordt er ook dieper ingegaan op de relatie tussen formele en informele sociale infrastructuur, de visie van de opdrachtnemer op de betekenis van de buurt voor bewoners en de manier waarop er naar buurten en wijken gekeken kan worden.

Als referentie zijn rapporten van BIO en het Stadsdeelkantoor Tongelre (SWOT analyse) gebruikt. De geciteerde onderdelen zijn niet altijd letterlijk overgenomen. Het gaat in deze rapportage om het vergelijken van twee verschillende invalshoeken. Het is niet de intentie om een invalshoek of visie openlijk te bekritisieren. Dat zou onterecht zijn. Wel biedt het volgens de opdrachtnemer voldoende aanknopingspunten om de wijze waarop sociale kernmerken van wijken in beeld worden gebracht nog eens tegen het licht te houden.

Deze sociale “analyse” is primair bedoeld om mede sturing te geven aan de keuze van het stedenbouwkundige model en het Masterplan. Het is dan ook vooral bedoeld als intern document.

1. De opdracht

Op basis van de vraag van de opdrachtgever naar een onderzoek van de sociale aspecten van de wijk Lakerlopen op 13 mei j.l. is er op 19 mei een voorstel gepresenteerd in de projectgroep integrale wijkvernieuwing Lakerlopen. Op 22 mei is de opdracht verleend.

De opdracht is in de offerte als volgt beschreven:

Situering

Masterplan Lakerlopen , onderdeel sociale analyse.

Vorbereiding op de ontwikkeling van de toekomstige sociale identiteit van de wijk. Voorlopig uitgangspunt (april 2003) **een rustige groene stadswijk**; een veilige leefomgeving, weinig verkeersoverlast, goede parkeervoorzieningen, voor huidige en nieuwe Lakerlopers.

Opdracht

1. maak op basis van de buurtbindingsmatrix TM een sociale analyse van de huidige situatie in het gebied Lakerlopen. De volgende onderdelen komen daarin terug:
 - de typologieën van de huidige bewoners rond de assen geen buurtbinding – band met de buurt en benut leefbaarheidsaanbod in de buurt en creëert en benut leefbaarheidsaanbod elders
 - de betekenis en de functie van de buurt voor deze bewoners (“de loopbaan van behoeften”)
 - de waarden van de huidige bewoners in relatie tot het imago van de wijk
 - de beoordeling van het leefbaarheidsaanbod woonomgeving, woning, voorzieningen, veiligheid,

wijkcultuur, contacten, persoonlijk welzijn en op ontwikkelingen

- de informele netwerken en vrijwilligersorganisaties

2. Deze analyse wordt gemaakt op basis van twee workshops; een met direct betrokken professionele dienstverleners (15 personen), een met 15 wijkbewoners (15 personen) De organisatie wordt uitgevoerd door de opdrachtgever. Duur van de workshops: 3 uur. Professionals ’s middags, bewoners ’s avonds. Data en tijden nader overeen te komen.
3. Op basis van deze workshops wordt een verslag gemaakt en worden er tussen de 5 en 10 aanvullende diepte interviews van 60 minuten gehouden.
4. Op basis van dit materiaal wordt een adviesnota opgesteld met de sociale analyse op basis van de buurtbindingsmatrix TM.
5. De resultaten van het onderzoek van BIO “sociale kernmerken van Lakerlopen” worden als een schaduwreferentie gebruikt tijdens de workshops en de verwerking van de eindresultaten.
6. In de adviesnota komt terug op welke manier de sociale identiteit van nieuw Lakerlopen (een rustige groene stadswijk) kan worden geconstrueerd op basis van de kwaliteiten van de huidige en terugkerende bewoners en de nieuwe bewoners.

7. Aanbevelingen op welke manier de sociale samenhang in Lakerlopen gedurende de periode 2003-2012 het beste ontwikkelt kan worden.

Gezien het tijdsbestek tussen eerste gesprek (13 mei 2003), de presentatie van de offerte (19 mei 2003) en de einddatum voor het presenteren van de adviesnota (1 juli 2003) zal het advies gericht zijn op de grote lijnen.

Het advies is bedoeld om richting te geven aan de keuze van een van de drie bestaande scenario's.

Na de definitieve keuze zal er een verdiepende tweede ronde moeten/kunnen plaatsvinden.

Adviseurs

Johan Bodd (Fontys Hogeschool Sociaal Werk) en Joop Hofman (Joop Hofman Allianties)

2. Een Quick-Scan over sociale relaties in de straat

De kern van de quick scan[©]

Het instrument is bedoeld voor de straat in de betekenis van de directe woonomgeving van bewoners. Dus niet over de straat in de letterlijke betekenis van het woord. In de quick scan kan een straat slechts een deel van de straat zijn, een woonblok rond een binnenterrein of alle woningen rond een plein. Met behulp van de quick scan sporen buurtbewoners en professionals deze 'straten' op en maken zij er een snelle sociale analyse van.

In de quick scan worden actieve buurtbewoners (sleutelpersonen uit verschillende disciplines/straten met een goed beeld van de gehele wijk) en de in de wijk werkzame professionals gevraagd om hun oordeel te geven over de 'straten'. Er wordt gewerkt met twee startpunten. In de eerste plaats de Buurtbindingsmatrix™, een kijkwijze die de relatie aangeeft tussen de mate van buurtbinding en het gebruik van de buurt door bewoners¹ Het tweede startpunt is de '**sociale norm voor een leefbare straat**', een norm die is afgeleid van de contactladder van het Verwey-Jonker Instituut.¹

De aanname is dat omwille van de leefbaarheid in een straat minimaal de volgende sociale basis nodig is: elkaar groeten, elkaar kennen en rekening houden met elkaar. De vraag is welke straat zit onder, boven of op deze norm en welke oorzaken zijn daarvoor aan te wijzen. De deelnemende buurtbewoners en professionals gaven de 'normstelling' aan geven uiteindelijk één

hoofdoorzaak aan. Tot slot wordt per straat de ontwikkelingskansen en -bedreigingen aangegeven. Hierdoor komt de trends in sociaal opzicht voor de straat in het beeld

Om de quick scan goed te kunnen uitvoeren is er een visueel aansprekende werkwijze ontworpen met een speelbord, kaarten en stickers. Reden waarom sommigen inmiddels spreken van een 'spel'.

De uitkomsten van de quick scan kunnen getoetst worden bij panels van betrokken bewoners, b.v. in alle straten 'onder' de norm. Van het zodoende aanscherpen van de diagnose kan tevens een activerende werking uitgaan voor de straat. Dit onderdeel is in Lakerloper niet uitgevoerd.

Idealiter dienen de resultaten van de diagnose uiteindelijk vertaald te worden in een ondersteuningsplan voor de straten. Welke straten hebben welke ondersteuning c.q. interventies nodig. Welke straat heeft veel aandacht nodig en welke straat minder?

Door de diagnose na verloop van tijd te herhalen, kan gemeten worden of de ondersteuning c.q. interventies effect hebben gehad.

[©] De quick scan is ontworpen door Joop Hofman Allianties in samenwerking met Buro Opzoomer Mee. Zij zijn eigenaar en bezitten de rechten.

¹ De buurtbindingsmatrix is in 1999 ontwikkeld door Johan Bodd en Joop Hofman.

De sociale basis voor leefbaarheid

Om een indicatie te geven van de sociale verbindingen in een straat is het model 'Schaal voor Sociale Samenhang' of contactladder van professor J.W. Duyvendak (Verweij-Jonker Instituut) als basis genomen. In overleg met het Verweij-Jonker-Instituut is deze contactladder verder uitgebouwd en in de quick scan praktisch toepasbaar gemaakt.

De sociale norm is in drie bestanddelen opgedeeld:

1. Boven de Sociale Basis

Kenmerken: bewoners trekken veel met elkaar op, delen meningen en opvattingen, maken afspraken, respecteren elkaar, ed.

2. Op de Sociale Basis

Kenmerken: bewoners kennen elkaar en zijn er als het nodig is

3. Onder de Sociale Basis

Kenmerken: bewoners kennen elkaar niet en doen weinig tot niets met elkaar

Binnen deze hoofddelingen (noem het de etages) zijn er drie varianten mogelijk (noem het de traptreden).

Hoofdoorzaken

Voor actieve buurtbewoners en professionals is het van belang om te weten wat de hoofdoorzaken zijn van het niveau van de sociale basis in een straat. In de quick scan onderscheiden we 3 vormen van hoofdoorzaken. Te weten: de bewoners zelf, de

fysieke situatie van de straat en ontwikkelingen van elders (de wijk en de wereld).

Bewust is gekozen om de valkuil van 'integraliteit' te vermijden maar om één dominante hoofdoorzaak aan te wijzen.

Vergelijkbaar met de sociale normen hebben we ook deze driedeling weer onderverdeeld in 3 tussenschalen.

1. Bewoners

De bewonerssamenstelling, verhuisdynamiek, maatschappelijke positie en invloed, leiderschap, etc

2. De Straat

Het soort woningen, de bouw en uitstraling, straatinrichting, straatmeubilair, de diverse straatfuncties

3. De Wijk en de Wereld

De relatie tussen wijk, straat en stad, beleidseffecten op het samenleven in de straat, maatschappelijke ontwikkelingen die op schaal van de straat terug te zien zijn.

De buurtbindingsmatrix™

Deze matrix is een analyse-instrument dat er vanuit gaat dat de banden die bewoners hebben met hun wijk en medebewoners niet eenduidig en van gelijke betekenis. Naast de 'Schaal voor Sociale Samenhang' hanteren we de buurtbindingsmatrix™ als tweede startpunt van denken.

Kijkend naar de binding die bewoners met een wijk hebben en tegelijkertijd naar de mate waar ze hun 'sociaal welzijn' invullen, dan is er sprake van een vierdeling (zie Buurtbindingskwadrant- 'Thuis in de buurt'- J. Bodd, J. Hofman). Daarin worden 4 typologieën bewoners aangeduid, die allemaal een andere waarde

hechten aan een buurt. Het zijn communitybewoners, thuisbasisbewoners, leefbaarheidsklanten en woonpassanten. Voor de eerste twee groepen heeft die ene buurt waar ze wonen een bijzondere betekenis voor ze. Omdat ze een groot deel van hun sociaal welbevinden ontleenen aan de buurt: de mensen, de cultuur, het vertrouwde netwerk, de eigen geschiedenis, de uitstraling, etc. De groepen leefbaarheidsklanten en woonpassanten hechten grotere waarde aan wat er te halen is in een buurt; de buurt is een visvijver voor een deel van hun sociaal welbevinden. Maar ze vissen ook veel buiten de buurt. In de buurt willen ze geen overlast, toegankelijke en nuttige voorzieningen, ruimte voor hun individuele leven. De buurt 'an sich' heeft geen betekenis, wel wat er te halen is uit de buurt. Deze twee groepen voelen zich minder verantwoordelijk voor de buurt en het reilen en zeilen in de buurt. Slechts bij negatieve ontwikkelingen komen ze in beweging. De eerste twee groepen (community en thuisbasis) komen ook in beweging om vanuit het bestaande buurtleven meer te maken.

De informele sociale infrastructuur

Inleiding

Het doel van de quick scan is zicht te krijgen op de sociale infrastructuur van de wijk Lakerloper. Naast de ruimtelijke en fysieke infrastructuur is de sociale infrastructuur het derde domein van de integrale wijkvernieuwing.

Dit is ook het meest complexe domein; niet wat betreft procedures, differentiatie aan belangen, vele betrokkenen, financieringsstromen en interne en externe bedrijfsprocessen, wel vanwege het feit dat er nog zo weinig “harde data” zijn. En dat er gedacht en gehoopt wordt dat complexe sociale en maatschappelijke structuren veranderd kunnen worden door integrale wijkvernieuwing. In de verschillende beleidsdocumenten en visies wordt stedelijke vernieuwing als een hefboom tot sociale en economische participatie gezien.

Dat gaat boven de reikwijdte uit van de quick scan. Gezien de beperkte tijd heeft het onderzoek zich gericht op de informele sociale infrastructuur van de wijk

Bovenstroom en onderstroom

De formele sociale infrastructuur betreft het aanbod van de door de overheid getroffen voorzieningen. Scholen, buurthuizen, infowinkels, stadsdeelkantoren, politieposten, wijkgebouwen. Daarbij horen ook de institutionele netwerken, de verenigingen, stichtingen en organisaties waar mensen invloed kunnen uitoefenen op hun eigen omgeving.

Dit kun je de formele bovenstroom noemen, zichtbaar, tastbaar, met namen, telefoonnummers, websites, kranten en nieuwsbrieven.

De sociale netwerken

De informele sociale infrastructuur wordt gevormd door de persoonlijke en de relatienetwerken, en zijn in sterkte mate van invloed op de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van burgers.

“Vrijwel ieder mens is ingebed in een netwerk van relaties met familie, vrienden, collega’s en andere bekenden. Via dit sociale netwerk zijn de meeste burgers nauw met elkaar verbonden. Burgers ontleen aan hun netwerk belangrijke emotionele en instrumentele steun. Sociale netwerken hebben een belangrijke directe en indirecte invloed op de maatschappelijke participatie van burgers”².

In dit onderzoek is er door middel van de quick scan gezocht naar de kwaliteit van de sociale netwerken op straatniveau. Deze kwaliteit wordt uitgedrukt op 3 niveaus. Aanvullend is er een cultuuranalyse uitgevoerd, waarin vooral naar de onderliggende waarden en normen is gezocht.

Het beeld van de wijk Lakerlopen

Inleiding

In Lakerlopen is het proces rondom integrale wijkvernieuwing al vanaf 1997 aan de gang, al werd het toen nog zo genoemd.

Twee documenten gaan in op de sociale kant van Lakerlopen: het rapport 913 van BIO³ en Typisch Tongelre⁴. Deze documenten zijn als schaduwreferentie gebruikt voor dit eindrapport.

SWOT analyse stadsdeelkantoor

Deze analyse, uitgebracht in januari 2003, is zonder directe bewonersparticipatie tot stand gekomen. Er is aangehaakt bij de processen rondom de integrale wijkvernieuwing.

Uit de SWOT analyse hebben wij de onderstaande sociale kenmerken gehaald. Opvallend is dat bij de sterktes bijna allemaal institutionele infrastructuren worden genoemd.

Sterk

- Sterke buurtorganisatie

Zwak

- *Complexe sociale problematiek: veel sociaal zwakkere bewoners, weinig sociale samenhang, cumulatieve probleemgevallen, hoog werkloosheidspercentage, laag inkomen, laag opleidingsniveau*
- *Veel overlast veroorzaakt door jongeren*
- *Lage participatie van jongeren*
- *Overlast door kamerverhuur, hoerenlopers en burendrelatieproblemen*

- *Inplaatsingsbeleid leidt tot ongewenste concentraties van sociaal zwakkeren*
- *Vereenzaming van met name ouderen*
- *Relatief veel gezondheidsproblemen*
- *Relatief veel leerachterstanden*
- *Weinig binding met de wijk door tijdelijke bewoning*
- *Tweedeling van bewoners*
- *Drugsgelateerde overlast*
- *Intimidaties*
- *Onveiligheidsgevoel*

Kansen

- *oprichten kinderraad*
- *Hart van Lakerlopen*
- *Integrale aanpak woonoverlast*

Bedreigingen

- *daling aangiftebereidheid*
- *hoog percentage allochtonen*
- *dalend vertrouwen bewoners in gemeente*

Conclusie

Een deprimerend beeld van de sociale kant van de wijk. Zonder Prozac valt er bijna niet te leven, zou je denken. Geen wonder dat Lakerlopen al 20 jaar onder aan de sociale ladder van Eindhoven staat.

BIO – Sociale kenmerken van Lakerlopen

Reputatie

Lakerlopen behoort, in sociaal economisch opzicht, al bijna 25 jaar tot de laagst geklasseerde buurten van Eindhoven

Woningen

1386 woningen, 74% huurwoningen, 26% koopwoningen, 75% eengezinswoningen, 25% meergezinswoningen, 49% vooroorlogs, 51% naoorlogs.

Bevolking

Aantal inwoners 2810, 1300 huishoudens, 39% alleenstaanden, 28% tweepersoons huishouden, 7% eenoudergezinnen, 15 % gezinnen (2 volwassenen met kinderen), 10% onbekend. 38% heeft een niet Nederlandse etniciteit, 16 % komt uit Turkije, 6% uit de 14 EU landen. Marokkanen, Surinamers, Indonesiërs, Antillianen zijn met rond de 3% vertegenwoordigd.

Woonduur

34% woont korter dan 5 jaar in Eindhoven. 55% van de huidige Lakerlopers woont korter dan 5 jaar op hetzelfde adres in Eindhoven. 28% woont langer dan 10 jaar op hetzelfde adres in Lakerlopen

Werk

Relatief veel werklozen. 8% van de beroepsbevolking tussen de 15 en 64 jaar heeft geen werk. Van de werkzoekenden is 51% korter dan een jaar werkloos, 26% is langdurig werkloos.

46% wordt moeilijk bemiddelbaar genoemd.

Inkomen

Per huishouden hebben inwoners van Lakerlopen gemiddeld minder te besteden dan Villapark en Doornakkers. Bijna 60% heeft een inkomen dat (ruim) beneden het modale inkomen ligt. Een op de 10 heeft grote moeite om rond te komen. Dat is bijna het dubbele van Eindhoven.

Opleiding

45% van de Lakerlopers is laag opgeleid. Dat is het Eindhovens gemiddelde.

Gezondheid

Qua gezondheid scoren de Lakerlopers minder goed dan de gemiddelde Eindhovenaar. Bijna eenderde zegt geen goede gezondheid te hebben. De helft geeft aan wel eens eenzaam te zijn. In Eindhoven is dat 40%. Ook roken er in Lakerlopen meer mensen dan in de referentiebuurten. Maar er wordt minder gedronken

Voorzieningen

Er gaan minder peuters naar de peuterspeelzaal dan in de referentiebuurten. Dat geldt ook voor de allochtone peuters. En ook de kinderopvang wordt minder bezocht.

Conclusie

Bovenstaande gegevens komen voornamelijk uit de samenvatting van het rapport. Op basis van de samenvatting krijgt de

buitenstaander geen rooskleurig beeld van de wijk. Het lastige van statistische onderzoeken naar sociale kenmerken is dat je het moet doen met de beschikbare data, en dat je daarnaast de cijfers gaat vergelijken met referentiebuurten en het Eindhovens gemiddelde. Dan wordt er al snel naar de woorden hoger, lager, meer, minder gegrepen.

Maar wat zegt het feit dat er minder peuters naar de peuterspeelzaal gaan dan in referentiebuurten. Of dat er minder gebruik wordt gemaakt van de kinderopvang. Is Lakerlopen dan “socialer” of niet. Minder *suggereert* vanuit beleidsoptiek dat er waarschijnlijk op jonge leeftijd al onderwijsachterstanden worden opgelopen, dat kinderen bij de start van hun schoolloopbaan sociale vaardigheden in de klas ontberen. Of kun je concluderen dat de informele sociale netwerken zo goed zijn, dat er minder gebruik van de institutionele netwerken gemaakt wordt, dat burgers zelfstandiger en zelfredzamer zijn?

Relatief veel werklozen in Lakerlopen: 8%!! Dus **92%** van de beroepsbevolking heeft werk. Dat zit wel goed met de zelfredzaamheid, zou je kunnen concluderen. En wanneer je gelooft in socialisatieprocessen in buurten en wijken, dan is de heersende norm werk en kan dat fungeren als “rolmodel”.

46% van de langdurig werkelozen wordt moeilijk bemiddelbaar genoemd. Dat klinkt onheilspellend. Absoluut zijn dat 75 mensen. En wie weet speelt een deel van die groep een belangrijke rol in de informele sociale netwerken in de wijk.

Samenvatting

Zowel de SWOT analyse als het BIO onderzoek over de sociale kenmerken van Lakerlopen zijn sterk probleem – georiënteerd, en geven weinig zicht op de sociale kracht van de wijk Lakerlopen. De informele sociale infrastructuur komt nauwelijks in beeld, terwijl dat wel

“... de belangrijkste domeinen zijn van maatschappelijke participatie. Daarin worden niet alleen informatie en diensten uitgewisseld, maar ook betrokkenheid, verantwoordelijkheid en respect getoond, zorg verleend en sociale controle uitgeoefend”⁵

Twee wegen

Inleiding

Nederland is sterk probleem – georiënteerd, er wordt vooral gekeken naar hetgeen niet goed is. En problemen worden weliswaar als uitdagingen geformuleerd, uitgangspunt is iets dat niet goed is. Dit bepaalt ook in sterke mate de manier waarop er ook naar buurten en wijken gekeken wordt. De manier waarop de eerder aangehaalde SWOT analyse beschreven wordt is geen uitzondering maar regel. En het noemen van wat we niet hebben, wat er niet deugt, wat zwak is, schudt men zo uit de mouw. Wat er goed is, dat wordt al wat moeilijker. En dan wordt het ook nog vaak gezocht in de formele sociale infrastructuur, zoals parken, scholen, gezondheidscentra. Het sociaal kapitaal⁶ wordt zelden of nooit benoemd.

Kritiek op de probleemoriëntatie

John McKnight en John Kretzmann⁷ hebben baanbrekend werk verricht met de ABCD methode⁸. In de kritiek op de probleem - georiënteerde aanpak benoemen zij de gevolgen van deze methode als:

- problemen leveren geld en subsidies op, en deze moeten ieder jaar groter en complexer worden, anders verdampen de geldstromen.
- de problemen worden door de buitenwereld benoemd, en leveren vooral instituties nieuw werk en geld op.
- bewonersorganisaties benadrukken de problemen in hun wijken omdat zij meegaan in de taal van de buitenwereld, en doen daarmee “hun”wijkbewoners tekort.

- De probleemoriëntatie bevestigt het zelfbeeld bij bewoners dat zij het zelf niet meer aankunnen, en dat buitenstaanders nodig zijn om de wijk te verbeteren. De relatie met de professionele dienstverleners wordt versterkt ten koste van de informele sociale netwerken.
- de probleemoriëntatie is een van de hoofdoorzaken van het gevoel van hopeloosheid in bepaalde wijken.

Capaciteiten benadering

Het tegenovergestelde van de probleemoriëntatie is “*capacity focused development*”. Deze benadering is gericht op het ontdekken en in kaart brengen van capaciteiten/kwaliteiten van bewoners, informele sociale netwerken en formele sociale infrastructuur. Het is sterk naar de binnenkant van een gemeenschap of buurt gericht, en gebaseerd op ontwikkeling van sociale relaties en netwerken. De hulp van de buitenwereld wordt gestuurd door de aanvullende vraag van de bewoners.

Visie

Naast de instrumentele kant van de ABCD methode gaat het ook om de manier waarop er naar mensen, buurten en wijken gekeken wordt. In de toegepaste instrumenten wordt vooral gezocht naar capaciteiten en kwaliteiten van bewoners en informele sociale netwerken.

Met deze ogen is er ook door Fontys/Joop Hofman Allianties gekeken naar de sociale vitaliteit van Lakerloper.

De sociale “analyse” op basis van de quick scan

Inleiding

De kern van de analyse bestaat uit twee workshops die uitgevoerd zijn op 19 juni 2003 in de Ronde (actieve bewoners) en op 20 juni 2003 in het Stadhuis (wijkgerichte professionals). De selectie is uitgevoerd door de opdrachtgever. Beide groepen zijn van tevoren schriftelijk op de hoogte gebracht van het doel van de workshops.

Het instrument (sociale diagnose) is een doorontwikkelde versie voor de wijk Lakerlopen. In de workshops hebben 13 bewoners en 14 professionals geparticipeerd. Ondanks de strakke vorm en structuur hebben alle deelnemers enthousiast en gemotiveerd meegedaan.

Lakerlopen Eindhoven				
	gebied	oorzaak	reactie tafelenoten	slotsom
				wat is er wel goed aan deze situatie? 2 zaken wat is er niet goed aan deze situatie? 2 zaken
				wel goed niet goed
1				
2				
3				
4				
5				
6				

naam: _____

overblijfsel: _____

Lakerlopen Fontys

Werkwijze

De workshops begonnen met de introductie van de werkwijze, de gebruikte werkvormen en de achterliggende ideeën. Deze waren voor bewoners en professionals sterk herkenbaar en acceptabel. Er ontstond geen discussie en *gejamaar*. Er is gewerkt in groepjes van 4 personen. De groepjes zijn door de deelnemers zelf samengesteld, met de opdracht om ze “verschillend” te houden. In de eerste ronde heeft elke deelnemer 6 gebieden in de wijk mogen aanwijzen als groen, geel en rood, respectievelijk boven, op en onder de sociale basis. De uitdrukkelijke opdracht was om alleen gebieden te noemen waar men ingevoerd was. Bijna alle bewoners hebben 6 gebieden geselecteerd. Bij de professionals varieerde dat van 0 tot 6. De tweede stap was om de oorzaak aan te geven van het niveau van de sociale basis.

Daarna mocht iedere deelnemer, volgens een bepaald model, commentaar geven op de keuze van de betreffende tafelenoot. Op basis van een onderlinge discussie besloot iedere deelnemer met zijn eigen slotsom, de definitieve keuze voor een sociale basis.

Vervolgens gaf deelnemer “open”, de minder sterke sociale punten aan in het leefgebied, en welke sociale punten beslist behouden moest worden.

De zesde en laatste ronde bestond uit het toepassen van het model van buurtbindingsmatrix™ op de gekozen gebiedjes.

Als aanvulling hebben de professionals, op eigen verzoek, nog voorzieningen aangegeven die belangrijk waren voor het sociale leven in de wijk Lakerlopen.

Van de gelegenheid van “*op weg naar huis bedacht ik me*” heeft

niemand gebruik gemaakt. Bewoners konden een kaart opsturen of e-mailen, professionals konden aanvullingen e-mailen. Tot slot hebben alle deelnemers een overzicht van de resultaten op 2 juli j.l. op de deurmat gevonden.

Resultaten

De resultaten staan in tabellen in de bijlagen. Onderstaande tabel is de samenvatting van alle door bewoners en professionals genoemde oorzaken van het niveau van de sociale basis in het betreffende leefgebied.

Oorzaak	Analyse Bewoners	Analyse professional	Totalen
De bewoners	40	41	81
De woningen	13	13	26
Wijk en de wereld	17	3	20
Totalen	70	57	127

Opvallend is dat de hoofdoorzaak vooral bij de bewoners gezocht wordt. Daarin zijn bewoners en professionals eenduidig. De woningen spelen in ieder geval geen doorslaggevende rol. Bewoners verschillen wel van mening met professionals over de rol van “buiten”. Bewoners noemen expliciet het woningtoewijzingsbeleid. En daarmee verwijzen zij weer impliciet naar de oorzaak bewoners.

Conclusie: de sleutel tot het verbeteren van het niveau van de sociale basis ligt bij “de bewoners”. In de onderstaande tabel wordt de oorzaak “bewoners” nader gespecificeerd.

Oorzaak	Analyse Bewoners	Analyse professionals	Totalen
Samenstelling van de straat	29	25	54
Instroom en uitstroom	2	5	7
Positie bewoners	9	11	20
Totalen	40	41	81

De leefgebieden getypeerd

In de workshops zijn door bewoners en professionals 123 leefgebiedjes benoemd en getypeerd (zie ook de bijlagen) In onderstaande tabel staan de gebieden per straat onderverdeeld.

Boven en op de sociale basis
Bosboomstraat Jeroen Boschlaan Pieter Breughelstraat Albert Cuypstraat Crabethstraat Frans Halsstraat Kempensebaan Derkinderenstraat Minderhoutstraat Rembrandtplein Rubensstraat Ruysdaelbaan Jan Steenstraat Tongelresestraat

Onder de sociale basis
Gerard Doustraat Jan van Goyenstraat A. Diepenbeeckstraat

Verdeelde meningen over de sociale basis
Vincent van Goghstraat Haagdijk Hobbemastraat W. van Konijnenburgstraat Mesdagstraat Picassohof Terwestenstraat T.van Thuldenstraat

Conclusie

Drie leefgebiedjes worden eenduidig onder de sociale basis geplaatst. Over 7 straten verschillen de meningen. Dat betekent dat er binnen die straat verschillende leefgebieden zijn benoemd. Over het algemeen kan er geconcludeerd worden dat er in Lakerlopen een stevige sociale basis is, van gemiddeld tot boven de sociale basis.

Door de precieze duiding kunnen de plekken waar het niveau onder de sociale basis is bijna op huisnummer aangewezen worden.

De buurtbindingsmatrix

Omschrijving	Analyse bewoners	Analyse professional	Totaal
Woonpassant	16	16	32
Leefbaarheidsklant	11	8	19
Thuisbasis bewoner	16	11	27
Community bewoner	18	15	33
Totaal	61	50	111

In de tabel kunnen de typering van de bewoners en de professionals niet meer elkaar vergeleken worden, omdat er keuzes zijn gemaakt op basis van verschillende gebieden. Een voorzichtige conclusie is dat de wijk Lakerlopen voor een ruime meerderheid van de benoemde leefgebieden een betekenis heeft die ruimer is dan alleen maar een dak boven het hoofd. Deze bewoners staan open voor het ontwikkelen van (nieuwe) sociale relaties en netwerken.

Samenvatting

Lakerlopen bestaat uit een mozaïek van vele verschillende leefgebiedjes. Per straat zijn regelmatig verschillende entiteiten. Uit de quick scan blijkt dat de bewoners in belangrijke mate verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van de sociale relaties. Uit de typering van de leefgebieden blijkt dat er in Lakerlopen een stevige sociale basis ligt, van gemiddeld tot hoog. De plekken die onder de sociale basis liggen zijn precies te duiden. Voor de meerderheid van de bewoners uit de betrokken leefgebiedjes is, op basis van de buurtbindingsmatrix, Lakerlopen een wijk met een emotionele betekenis. Dat biedt goede perspectieven voor het ontwikkelen van (nieuwe) sociale relaties en netwerken.

De cultuuranalyse

Inleiding

De 13 bewoners die participeerden in de workshop van 19 juni 2003 zijn op verzoek van Fontys/Joop Hofman Allianties voorgeselecteerd. De voorselectie is gedaan door het Stadsdeelkantoor Tongelre. Het criterium was “brede bekendheid met de wijk Lakerlopen”. Het zijn zeer betrokken en actieve bewoners, met veel kennis van de *ins & outs* van de wijk. Het is echter een select gezelschap; een flink deel zit ook in de Klankbordgroep, en maakt ook deel uit van de Stichting Wijk – en Huurderbelangen Lakerlopen.

Om het beeld van de wijk ook vanuit een ander perspectief te onderzoeken, is al snel na de eerste workshops, besloten tot het uitvoeren van een cultuuranalyse.

Definiëring cultuuranalyse

*“Een cultuuranalyse is een procesinstrument, een hulpmiddel om de cultuur in een groep of organisatie bespreekbaar te maken en daarmee een constructief proces op gang te brengen. Met behulp van een cultuuranalyse kunnen een aantal relevante aspecten van de organisatiecultuur in beeld gebracht worden.”*⁸

Dit bestaande instrument hebben wij omgezet in een cultuuranalyse. Het is een vragenlijst met 42 vragen, verdeeld over 9 items. De items hebben betrekking op de manier waarop bewoners met elkaar omgaan: samenwerken, burenhulp, openheid, informatie, communicatie, draagvlak, stimulans uit de omgeving, dienstbaarheid en betrokkenheid. Er kan gescoord worden op een 5 puntsschaal, van helemaal oneens tot helemaal eens.

Werkwijze

Tijdens de workshop met bewoners is er aan het eind geïnventariseerd welke mensen wij beslist nog moesten ondervragen over de wijk Lakerlopen. Daar is een lijst met 11 namen uitgerold. Met behulp van de buurtinfowinkel is de lijst uitgebreid met namen van bewoners uit alle straten. Deze mensen zijn eerst allemaal telefonisch benaderd. Het bleek echter snel dat veel bewoners geen trek hadden in een interview. Men was terughoudend, interviewmoe, er gebeurde toch niets mee. We hebben toen besloten om willekeurige bewoners op straat aan te spreken. Dat werkte behoorlijk. Er zijn 17 interviews afgenomen.

Conclusies uit de cultuuranalyse

Op basis van de cultuuranalyse Lakerlopen zijn de volgende conclusies getrokken:

1. Er bestaat een grote mate van acceptatie tussen de verschillende culturen/leefstijlen. Deze acceptatie is gebaseerd op wederzijdse tolerantie, niet op basis van wederzijdse integratie
2. In een aantal leefgebieden zijn bewoners wel bereid om samen met elkaar iets te organiseren, zoals buurtfeesten, maar ze zijn niet in staat dit zelfstandig op te pakken. Er is nog geen basis om dit samen op te pakken. De sociale basis van “wij samen” is er niet.
3. Er is ook een verschil tussen de belangen van huurders en kopers. Dat uit zich in de samenwerking. Eigenaren van de Frans Halsstraat voelen zich niet verbonden met de SWHL. Zij kunnen voldoende voor zichzelf opkomen

- wanneer dit nodig is. Praktische en economische belangen van een leefbare straat en goede woning bepalen hun inzet
4. De bevraagde Turkse bewoners hebben een diepere binding met elkaar dan de bevraagde autochtone bewoners.
 5. Het sociale leven in sommige straten worden erg bepaald door één woning of één persoon (de crimineel, het drugsband, de normenbewaker)
 6. De bevraagde bewoners van de “311” hebben een eigen dominante sociale cultuur waarin zij zich prettig vinden, maar voor nieuwe mensen is er geringe ruimte voor een eigen inbreng/cultuur.
 7. De hand wordt niet uitgestoken naar nieuwe bewoners. Het duurt een tijd voordat nieuwkomers zich een plek verworven hebben in de straat. En zij moeten zelf het initiatief nemen.
 8. De buurtfeesten zijn zeer belangrijk geweest voor de sociale contacten, en er heerst een verlangen om de contacten uit te bouwen.
 9. Het is een verdeelde (volks)wijk, met vele verschillende subculturen.
 10. Plangebied D is een veilig gebied als je er thuis voelt of er bekend bent. Ook een zelf gekozen anonim bestaan wordt erkend. Je moet niet extravert afwijken, dan krijg je problemen.
 11. Alle bevraagde ouderen in de wijk hebben behoefte aan gezelschap (sociale contacten)
 12. De (willekeurig) bevraagde Turkse vrouwen spraken goed Nederlands. De bedoeling van de cultuuranalyse begrepen ze uitstekend.
 13. Veel bewoners waren enquêtemoe, en vroegen zich ook af wat er mee gebeurt, want ze zien er niks van terug.
 14. De tijdelijke woonplekken, ontstaan door verhuizing door sloop, creëren afwachtende mensen. Zij “parkeren zichzelf” in afwachting van een veelbelovende toekomst. Dit heeft verregaande gevolgen door de lange duur van de herstructurering en de sociale netwerken.
 15. In een bevraagde straat woonden twee groepen met hechte onderlinge relaties, maar tussen de beide groepen was er geen relatie, behalve tolerantie.
 16. Opvallend uit de bevraging is dat er niets negatiefs over de allochtonen wijkbewoners is verteld. In alle bevragingen viel geen onvertogen woord.

Samenvatting

De cultuuranalyse bevestigt de conclusie uit de sociale analyse, namelijk dat Lakerlopen bestaat uit vele verschillende leefgebieden met een bonte mengeling van subculturen. Lakerlopen is erg tolerant, iedere bewoner vindt er wel een plek waar hij zich thuis voelt. Er zijn ook gebieden waar de sociale normativiteit als drukkend wordt ervaren. De tolerantie heeft als neveneffect dat mensen zich niet met elkaar verbonden voelen. De “Lakerloper” bestaat niet. Nieuwkomers worden in hun waarde gelaten als zij zich aanpassen aan de heersende leefstijl. Zij dienen zich wel op eigen initiatief een plaats te verwerven, er heerst in die zin geen “open”klimaat.

Conclusies

De onderstaande conclusies zijn gebaseerd op de twee workshops met bewoners en professionals, diepte-interviews, de cultuur-analyse, datastudie Lakerlopen en gemeente Eindhoven, literatuurstudie en niet op de laatste plaats vele uren rondlopen, kijken, observeren en praten met bewoners op verschillende dagen en verschillende tijden. Zowel door de opdrachtnemer, samen goed voor 40 jaar ervaringen in samenlevingsopbouw en wijkontwikkeling in Nederland en Vlaanderen, als door Maike Daniëls en Eva Walraven, die de cultuuranalyse hebben uitgevoerd.

1. De wijk Lakerlopen bestaat uit een mozaïek van vele verschillende leefgebieden, veelal met een eigen (sub)cultuur. Die leefgebieden hebben over het algemeen een sterke sociale basis. De plekken met een niveau onder de gestelde sociale basis zijn precies te duiden. Veelal zijn de oorzaken ook bekend: een dealadres, een asociale familie, een doorgangshuis, een verslaafde bewoner.
2. De sociale basis in Lakerlopen, onderzocht door middel van de quick scan per leefgebied, is gemiddeld tot groot. Daarmee kun je concluderen dat de sociale samenhang in de leefgebieden groot is.
3. Lakerlopen is een veelkleurige, levendige wijk. Er is een grote verscheidenheid aan subculturen, die veelal per straat kunnen verschillen. Er zijn rustige, naar binnen gekeerde plekken, maar ook bruisende en naar buiten gekeerde plekken.
4. De straat en de voortuin, al dan niet bestraat, zijn belangrijk voor het openbare leven in een aantal leefgebieden.
5. In de wijk overheerst een opvallend tolerant klimaat. De vele verschillende (sub)culturen tolereren en accepteren elkaar.
6. Tussen de verschillende subculturen bestaat er weinig binding en verbondenheid.
7. De informele sociale infrastructuur verschilt sterk van de formele sociale infrastructuur op het gebied van de institutionele netwerken.
8. De dominante bewonerscultuur, vertegenwoordigd in de institutionele netwerken, is geen afspiegeling van de sterk gemêleerde wijkcultuur.
9. In principe wordt iedere bewoner geaccepteerd, zolang men zich aan de heersende codes houdt.
10. Anoniem rondlopen is bijna onmogelijk, maar nergens wordt je als vervelende buitenstaander beschouwd.
11. Nieuwkomers zullen sterk hun best moeten doen om te integreren in bestaande sociale netwerken.
12. Daadkrachtig aanpakken van geselecteerde “rotte” plekken kan als een hefboom werken op de sociale participatie van bewoners.
13. De 311 wordt geromantiseerd en dat zorgt voor hoge sociale verwachtingen. Bewoners die tijdelijk elders wonen wachten passief af op de terugkeer naar het vernieuwde gebied.

Aanbevelingen

De Ambitie voor het nieuwe Lakerlopen:

een sociale, actieve wijk, waar bewoners voor elkaar klaar staan, elkaar op de hoogte houden en samen activiteiten willen organiseren.

De aanbevelingen

1. Lakerlopen bestaat uit een verscheidenheid aan subculturen. Door het ontbreken van verbindingen tussen deze groepen is “de wijk” niet in staat om de hele wijk te beheren. Dit pleit tegen grote openbare gebieden die voor iedereen toegankelijk zijn.
2. De nieuwe openbare ruimtes zouden in de nieuwe leefgebieden geïntegreerd moeten worden, en zodanig vorm gegeven dat zij beheersbaar zijn voor de aanwonende bewoners.
3. In de nieuwbouw zorgen voor relatief kleine leefgebieden voor bewoners met dezelfde emotionele binding en leefstijl.
4. Over het gebruik van openbare ruimtes wordt verschillend gedacht. De ene subcultuur leeft (met mooi weer) bijna op straat, de ander subcultuur vindt dat vanuit het eigen perspectief maar niks. Beide culturen zullen zich moeten thuis voelen in het nieuwe Lakerlopen.
5. De opbouw van de wijk heeft een open structuur; je wandelt zo van het ene leefgebied naar het andere, zonder dat overigens anoniem te kunnen doen. Er zitten een aantal onzichtbare knooppunten in de wijk, die zorgdragen voor een geruisloze overgang. Dit een kwaliteit van de huidige stedenbouwkundige structuur.
6. De verschillende leefgebieden zijn vooral mentale leefgebieden, met een eigen “onzichtbare” cultuur. De overgang naar Villawijk is veel “harder”. Er zou in de stedenbouwkundige opzet gestreefd moeten worden naar zachte overgangen tussen de verschillende leefgebieden.
7. Er dient nagedacht te worden op welke manier er naast de leefgebieden met emotionele bindingen gezorgd wordt voor functionele verbindingen tussen de verschillende leefgebieden. Dat kan door te zorgen voor een klimaat van functionele relaties die uit kunnen groeien tussen sociale relaties.
8. In het participatietraject van het bestaande naar het nieuwe Lakerlopen dient expliciet aandacht te worden geschonken aan de grote diversiteit van mensen en subculturen.
9. Bewoners van huurwoningen met een binding met en sociale netwerken in de wijk kunnen sterker aan de wijk worden gebonden door na te denken over “koopconstructies”.

Ideeën

1. Ondernemerschap kun je stimuleren door starters middels een ruim en meegroeïend vergunningenbeleid de mogelijkheid te bieden om aan huis een nieuwe onderneming te starten. Vooral wanneer dit een bijdrage levert aan de functionele verbinding tussen de verschillende leefgebieden.⁹
2. Er zou geëxperimenteerd kunnen worden met particulier opdrachtgeverschap op een aantal kavels. Vooral de vele allochtone bewoners zouden daarmee aan de wijk gebonden kunnen worden.¹⁰

Reflectie

De sociale kant van een leefbare wijk

Bij de herstructurering van Lakerloopen is er sprake van een sociale opgave. Letterlijk: “integrale wijkvernieuwing betekent niet alleen nieuwe woningen bouwen, maar heeft ook als doel een sociale agenda voor de langere termijn vast te stellen.”¹¹ Deze opdracht wordt uitgerafeld in 4 aandachtspunten: bouwen en organiseren van sociale voorzieningen, differentiatie in bevolkingsgroepen en hun wooncarrièremogelijkheden, kansen scheppen en opvang voor kwetsbare groepen, brede deelname van bewoners in de wijkvernieuwing.

Om de 4 punten in één woord te vangen:

- voorzieningen
- mengen
- kansen
- participatie

en daar kunnen we 4 x “voor iedereen” achter aan plakken

Deze inperking van de sociale ambities maakt het vage begrip ‘sociale’ hanteerbaar. Dit in tegenstelling tot veel herstructureringsplannen, waar alles wat als niet fysiek wordt beschouwd onmiddellijk het label ‘sociaal’ meekrijgt. Toch zitten er wat adders onder het gras, want een fysieke school heeft in de eerste plaats een sociale functie (onderwijs), een fysiek winkelcentrum heeft een sociale opdracht (eerste levensbehoeften kopen, elkaar ontmoeten) én een economische (werk, inkomen) en een fysieke straat ligt er ook alleen maar omdat het sociale en economische functies moet dienen (bij elkaar brengen van mensen, vervoer van producten. De

indeling sociaal, fysiek en economisch is praktisch en tegelijkertijd verwarrend, mistig en arbitrair.

Het aanbieden en hebben van sociale voorzieningen en sociale faciliteiten zegt nog niks over het sociale gehalte van deze voorzieningen en faciliteiten. Wat is het sociale gehalte van een buurthuis als het maar door één groep bewoners wordt bezocht, wat is differentiatie waard als de bewonersgroepen zich in het dagelijkse contact niet mengen, wat doet werkstimuleringsbeleid er toe als dat leid tot een rotbaan en minder tijd voor je kinderen, wat betekent participatie als bewoners in een reactieve rol zitten? Hoewel niet stevig onderzocht zien we bovenstaande gevaren in Lakerloopen. Bij het uitzetten van voorzieningen, faciliteiten en beleid is er sprake van 3 niveaus van afstand:

1. **gebruikswaarde** (aanwezig, bereikbaar, toegankelijk), een instrumentele waarde
2. **belevingswaarde** (eenheid, diversiteit, dynamiek, ontplooiingskansen, etc.), een beoordeling
3. **toe-eigeningswaarde** (verbondenheid, symboliek, geschiedenis), een benadering vanuit eigenheid en herkenbaarheid

Beleid en interventies die aansluiten bij de bewoners herbergen deze drie waarden. Het is een wederzijdse uitwisseling van het gebruiken van voorzieningen, faciliteiten, beleid plus eigen vermogen van bewoners.

Die uitwisseling vind plaats op 6 ontwikkelingsdomeinen voor buurtleefbaarheid: : economische ontwikkelingen, sociale

dienstverlening, verbetering van woning, woonomgeving en milieu, groei van publieke veiligheid, groei op artistiek, cultureel en sportief gebied, relaties en samenhang tussen bewoners. Deze ontwikkelingsprocessen leiden tot zes kernresultaten voor een goede buurt:

1. Een kansrijke buurt
2. Een zorgende buurt
3. Een 'woonbare' buurt en woonomgeving
4. Een veilige buurt
5. Een cultureel actieve buurt
6. Een sociaal duurzame buurt

Is met bovenstaande ontwikkelingsprocessen een buurt, een goede leefbare buurt? Het antwoord is voorspelbaar "nee", omdat het niet alleen van belang is **wat** er aan ontwikkelingen zich afspelen in een buurt, maar vooral ook **hoe** die ontwikkelingen vorm kunnen krijgen. Oftewel 'hoe kan ik werken aan de zowel de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toe-eigeningswaarde? .

Ook hier is er weer sprake van ontwikkelingsprocessen in de buurt: persoonlijke ontwikkeling en *empowerment*, positieve actie, gezamenlijke ontwikkeling van de buurt, participatie en betrokkenheid.

Deze ontwikkelingsprocessen leiden tot 4 andere kernresultaten voor een goede buurt:

1. Een lerende buurt
2. Een eerlijke en rechtvaardige buurt
3. Een actieve en georganiseerde buurt
4. Een invloedrijke buurt

De gezamenlijke ontwikkelingsprocessen zijn weergegeven in bijgaand schema. Er is sprake van 10 bouwstenen: 4 bouwstenen die werken aan het vergroten van de 'grip' van bewoners op hun buurt: de *empowerment-bouwstenen*. En 6 bouwstenen die aangeven wat de terreinen van ontwikkeling van een leefbare buurt zijn: de ontwikkelingsdomeinen.

Empowerment				
Bouwsteen	1 Individuele groei	2 Buitengesloten en insluiten	3 Georganiseerde inzet in de buurt	4 Invloed bij wijkbeslissing en
Ontwikkelings proces	Persoonlijke empowerment (zelfkracht en groei)	Positieve Actie	Ontwikkeling van de buurt	Participatie en betrokkenheid.
Resultaat	Een lerende wijk	Een rechtvaardige en eerlijke buurt	Een actieve en georganiseerde buurt	Een invloedrijke buurt
Ontwikkelingsdomeinen	5	Economische basis	Lokale economische ontwikkeling.	Kansrijke buurt
	6	Zorg, hulp en dienstverlening	Sociale dienstverlening	De zorgende buurt
	7	Fysieke woonomgeving	Verbetering van woning, woonomgeving en milieu	De 'woonbare' buurt en woonomgeving
	8	Veiligheidsgevoel	Misdadbestrijding en publieke veiligheid	De veilige buurt
	9	Recreatie, ontspanning, kunst, expressie, sport	Meer te beleven op artistiek, cultureel en sportief gebied	De cultureel, actieve buurt
	10	Sociale vitaliteit en samenhang (eigen vermogen, hulpbronnen, kennis, ...)	Samenhang, relaties, veel buurtvermogen	De sociaal duurzame buurt.
	© Ontwerp: Joop Hofman Allianties			

De sociale analyse die opgesteld is door Fontys/Joop Hofman Allianties richt zich op het ontwikkelingsdomein 'Sociale vitaliteit en samenhang' en vooral op de mate waarop de sociale verbanden van bewoners benut kunnen worden bij de wijkvernieuwing.

Een ander ontwikkelingsdomein wat in Lakerlopen ter hand wordt genomen is de 'Fysieke woonomgeving'. Vanuit dit domein wordt gekeken wat fysieke inspanningen kunnen betekenen voor een nieuw Lakerlopen. Beide ontwikkelingsdomeinen hebben invloed op elkaar, ze kunnen elkaar aanmoedigen en dwarsliggen. Met deze beide analyses als onderlegger kunnen er nieuwe strategieën ingezet worden. Met het aanpakken en koppelen van twee ontwikkelingsdomeinen, moet er ook direct gezegd worden dat er nog 4 ontwikkelingsdomeinen braak liggen. Ook deze domeinen zijn van invloed op het de sociale vitaliteit en de fysieke kwaliteit en andersom.

Om een dekkend plan voor wijkvernieuwing in Lakerlopen te maken zouden er naast de sociale analyse (Fontys/Joop Hofman Allianties) en de fysieke analyse (Bureau Must) ook een economische analyse, een zorganalyse, een veiligheidsanalyse en een recreatieve/culturele analyse aanwezig moeten zijn. Plus bijbehorende kansenanalyses. Platte conclusie: er lijkt veel bekend te zijn, maar er is nog veel meer niet bekend over Lakerlopen.

In de uitvoering van de nieuwe plannen voor Lakerlopen moet gekozen worden voor een intensieve samenwerking met en door bewoners. De manier waarop die samenwerking moeten worden opgezet is te vinden in de eerste 4 bouwstenen van het schema: de *empowermentsbouwstenen*. Want de bewoners van Lakerlopen

hebben als sociale ambitie gekozen voor een sociale actieve wijk, waar bewoners voor elkaar klaar staan, elkaar op de hoogte houden en samen activiteiten willen organiseren. Ze willen niet zover gaan dat er afspraken komen over elkaars gedrag en omgang in de straat, maar ze willen ook niet dat het beperkt blijft tot elkaar kennen en groeten.¹²

Dat betekent dat bij de professionele interventies bij het proces van wijkvernieuwing, alsmede in de periode daarna, hier op ingespeeld moet worden.

De 4 bouwstenen van *empowerment* geven aan langs welke weg dat moet:

1. **Individuele groei van bewoners.**

Dat wil zeggen investeren in de kwaliteiten en potenties die bewoners hebben en die maatschappelijk verkapitaliseren in de wijk. Dat kan zijn dat een muziekspelende bewoner muziekworkshops gaat verzorgen in De Ronde of de Spilschool, iemand met groene vingers de kleine perkjes gaat onderhouden in de straat. Maar ook dat bewoners die hobby/werkachtige activiteiten ondernemen (kleding maken, koekjes bakken) de mogelijkheid moeten kunnen hebben dat in hun huis te kunnen uitvoeren: in fysieke zin, in regeltechnische zin en in sociale zin moet daar naar mogelijkheden worden gezocht.

2. **Buitengesloten en insluiten.**

De bewoners in Lakerlopen die niet voldoen aan de norm van de straat worden geaccepteerd door de straatbewoners. En zo lang ze de mores van de straat niet tegenwerken vind ieder dat prima. Dit suggereert ook dat er in elke straat sprake is van een bepaalde sociale verhouding en norm. Dat neemt het gevaar met zich mee, dat degene die niet voldoen aan deze

norm niet gezien worden en niet aanwezig lijken. De eenlingen, de woonpassanten, de teruggetrokkenen verdwijnen uit het blikveld, tenzij je lastig bent.

Lakerlopen kent veel van deze eenlingen, mensen die niet in één van de vele buurtgemeenschapjes vallen, die niet lastig zijn en die het wel prima vinden om op deze manier in de buurt te wonen.

In het organiseren van activiteiten (straatfeesten, inspraak-bijeenkomsten, e.d.) moet extra aandacht gegeven worden aan deze groep.

Ook de actieve groep van bewoners die zich met bezieling inzet bij de planvorming voor de nieuwe wijk, moet er op letten dat in de gemeenschappen waar ze geen ‘natuurlijke’ wortels mee heeft, niet overslaat.

Aan de andere kant moeten de gemeente en de woningcorporaties ook kritisch kijken naar het actieve kader in de wijk. Uit de analyse blijkt dat ze voor het overgrote deel bestaat uit mensen met de typologie community en thuisbasis.¹³ De typeringen leefbaarheidsklant en woonpassant zijn zo goed als niet vertegenwoordigd in het actieve bewonerskader.

3. Georganiseerde inzet buurt

In Lakerlopen zijn veel activiteiten op buurtniveau.

Een kern van actieve en bevlogen bewoners, ondersteund door professionals, is daar mee bezig.

Een grote groep bewoners van Lakerlopen voelt zich meer verbonden met de identiteit straat dan met de buurt. Het zou aan te raden zijn om ook op straatniveau activiteiten te organiseren. Bewoners moeten daar trekkend in zijn. Op dit moment lijkt de kracht om straatactiviteiten op te zetten

gering. In een enkele straat gebeurt dat en in sommige straten doen bewoners dat spontaan, maar dan beperkt tot de ‘leden’ van hun sociale gemeenschap.

De straatactiviteiten die eerder dit seizoen zijn aangejaagd door de SWHL zijn een kansrijke start om samen met bewoners weer inzet te ontwikkelen voor de eigen leefomgeving. Dan moet er wel een planmatig vervolg aan verbonden worden omdat bewoners nu nog niet het stokje over pakken om zelf de straat in beweging te krijgen.

4. Invloed bij wijkbeslissingen

De bewoners moeten zien en voelen dat hun mening er toe doet, sterker nog: het verschil kan maken. De gemeente en woningcorporaties willen bewoners sterk mee laten werken en beslissen bij de planontwikkeling. In de lijn van een participatieproces zit dat goed verwerkt.

Waar nog meer aandacht aan besteed moet worden is de communicatie en de vormen van bewonersinvloed op straatniveau. Lakerlopen kent een lappendeken van gemeenschappen die allemaal op een andere manier kijken naar de voors en tegens van een wijk. Al deze groepen moeten op hun eigen manier de ruimte krijgen om hun mening te geven, ideeën aan te reiken en een oordeel te kunnen geven. Dat doe je niet door alle bewoners in één ruimte uit te nodigen, dan verdwijnt het specifieke, het eigene en het fijnmazige van het sociale weefsel, en dat is wat Lakerlopen zo typisch maakt.

Communicatie en participatie moet creatief en op zeer kleine maat van de bewoners vorm krijgen.

-
- ¹ Verweij Jonker Instituut Utrecht
- ² Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling – basisdocument sociale infrastructuur – juni 2000
- ³ Sociale kenmerken van Lakerlopen – een onderzoek in het kader van de integrale wijkvernieuwing – afdeling Bestuursinformatie en Onderzoek van de dienst Algemene en Publiekszaken – oktober 2003
- ⁴ Typisch Tongelre – Stadsdeelplan Tongelre – deel 2 meningen en analyses – Dienst Algemene en publiekszaken, Sector Stadsdeelkantoren – januari 2003
- ⁵ A. Reijndorp – Vooruitkomen in achterstandwijken – 1997 de Balie
- ⁶ sociaal kapitaal verwijst naar de functie van sociale netwerken als hulpon bij het realiseren van bepaalde doelen. In brede zijn het ook de normen en het vertrouwen wat ontstaat in sociale netwerken (Putnam 1993)
- ⁷ Building Communities from the inside out – The ABCD Institute, Northwestern University - 1993
- ⁸ Asset Based Community Development
- ⁸ Jo Bos en Ernst Harting – Projectmatig creëren – Scriptum Books Schiedam 1999
- ⁹ Briljant idee van Frans Tieleman
- ¹⁰ Zie planvorming Roombeek in Enschede
- ¹¹ Uit ‘Memo Sociale Pijler wijkvernieuwing Lakerlopen- DMO, 14 mei 2002’
- ¹² Zie hiervoor de gemaakte keuzes op de trap van de sociale basis Lakerlopen
- ¹³ Zie de Workshop bewoners mbt Buurtbindingskwadrant (19 juni 2003)